

УДК 159.9.07:378.147

Демчук О. О.

ПРОЕКТНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

У статті висвітлено особливості застосування методу проектів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Аналіз дидактичних можливостей і результатів використання методу проектів дає підстави стверджувати, що цей метод сприяє активізації навчального процесу, поєднанню теоретичних знань і практичних умінь, формуванню нових способів та прийомів роботи з інформаційними технологіями, набуттю досвіду встановлення стосунків у групі, усвідомленню своїх емоційних переживань, підвищенню самоконтролю. Сформульовано вимоги і особливості використання методу проектів у процесі навчання.

Ключові слова: Метод проектів, суб'єкт, професійна підготовка, самоактуалізація, майбутні практичні психологи, спрямованість навчально-виховного процесу.

В статье отображены особенности использования метода проектов в учебно-воспитательном процессе высших учебных заведений. Анализ дидактических возможностей и результатов использования метода проектов дает основание утверждать, что этот метод способствует активизации учебного процесса, сочетанию теоретических знаний и практических умений, формированию новых способов и приемов работы с информационными технологиями, приобретению опыта построения отношений в группе, осознанию своих эмоциональных переживаний, повышению самоконтроля. Сформулированы требования и особенности использования метода проектов в процессе обучения.

Ключевые слова: Метод проектов, субъект, профессиональная подготовка, будущие практические психологи, самоактуализация, направленность учебно-воспитательного процесса.

The article outlines the features of using project method in the educational process in higher education. The analysis of didactic possibilities and results of the use of method of projects grounds to assert that this method is instrumental in activation of educational process, combination of theoretical knowledge and practical abilities, forming of new methods and receptions of work with information technologies, acquisition of experience of construction of relations in a group, awareness of the emotional experiencing, increase of self-control. The requirements and features of the use of method of projects are formulated in the process of teaching.

Key words: Method of projects, the subject, professional training, future practical psychologists, selfactualization, orientation of the educational process.

Метод проектів є однією з педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті і сприяє формуванню уміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства. Означена технологія використовується для побудови процесу навчання, спрямованого на активізацію діяльності суб'єктів навчання відповідно до їх інтересів для здобуття певних знань, відчутного теоретичного чи практичного результату [11, с. 73-79].

Розробку методу проектів здійснювали Дж. Дьюї, Д. Каттерік, В. Кілпатрик, В. Монда, А. Папандреу, Д. Снезден та ін. У вітчизняній педагогіці метод проектів досліджували російські вчені В. Гузеєв, Д. Левітес, Є. Полат, Г. Селевко та українські К. Баханов, С. Ізбаш, А. Касперський, Т. Кручиніна, О. Олексюк, О. Пехота, О. Пометун, С. Сисоєва, М. Чобітько та ін. Практичні аспекти використання методу проектів детально розробили автори системного курсу «Intel Teach to the future (Навчання для майбутнього)» [7, с. 3-5].

Метою статті є теоретично обґрунтувати проектний метод навчання майбутніх практичних психологів.

На підставі проведеного літературного пошуку та аналізу літературних джерел, серед відомих сьогоденні методів психологічного впливу нами був виокремлений сучасний ефективний інструментарій, який найбільш повно відповідає поставленому завданню поєднання активної діяльності, відповідальності, творчості та отримання життєвого досвіду. Обраний метод відомий у науковій літературі як метод проектів. Розглянемо його особливості.

Проектну діяльність І. Єрмаков, С. Шевцова розглядають як суспільно значущу цінність компетентісно спрямованої освіти, яка має носити випереджувальний характер і сприяти формуванню в учнів проективної культури [9, с. 38]. На думку Г. Ковганича, проектна діяльність стимулює процес саморозвитку кожної особистості, передумовами якого є самоусвідомлення, самовизначення, самоствердження, самореалізація. Наслідком саморозвитку є усвідомлення соціально ціннісних особистих життєвих перспектив [4, с. 22].

У процесі проектної діяльності майбутній практичний психолог виступає архітектором свого розвитку як особистості, демонструючи автономність, відповідальність, обов'язковість. І. Єрмаков тлумачить

чить проектування як ідеальну побудову «практичного втілення того, що можливо, або того, що має бути» [1, с. 32]. Проектна діяльність дозволяє визначити смисложиттєві орієнтації особистості: цілі в житті, насиченість життям (через рефлексію теперішнього), задоволеність самореалізацією (через аналіз минулого), керованість життям (через активну творчість) [5, с. 161].

Позиція творчого ставлення до життя – складова частина проектної діяльності у світлі ідей життєтворчості. У процесі проектування студенти демонструють свободу волі, керуються потребами як джерелом активності; суб'єктна активність виступає поштовхом для творчості, яка є передумовою самореалізації особистості [5, с. 280-281].

Метод проектів дозволяє розвивати пізнавальні інтереси студентів, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Він завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів (індивідуальну, парну, групову) протягом визначеного часу. Вирішення проблеми методом проектів передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних засобів навчання, а з іншого, необхідність інтегрування знань і умінь із різних сфер науки, техніки, культури тощо. Результати виконаних проектів мають бути відчутними: теоретична проблема вимагає конкретного її вирішення, практична – конкретного результату, готового для впровадження. Тому метод проектів сприяє створенню соціально значущих ситуацій. При цьому соціальна ситуація розвитку не створюється ззовні, а складається в процесі живого спілкування між студентом та його оточенням. Метод проектів постає як технологія створення самого себе, а студенти-психологи, створюючи життєтворчі проекти, мають змогу здійснювати певні дії над душею, думками, поведінкою, способом життя, перетворюють себе для досягнення щастя, мудрості, досконалості, а здатність до самовдосконалення – «один із складників успіху» [2, с. 7]. У проектній технології однаково цінними є як результати діяльності, так і сам процес.

С. Сисоева виокремлює такі основні вимоги щодо використання методу проектів:

- формулювання значущої у дослідницькому і творчому аспектах проблеми (задачі), вирішення якої потребує інтегрованого знання, дослідницького пошуку;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів;
- структуризація змістовної частини проекту з визначенням результатів окремих етапів;
- використання дослідницьких методів, що передбачає певну послідовність дій: обговорення методів дослідження, способів оформлення кінцевих результатів, збір, систематизація, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, оформлення результатів, їхня презентація, висновки, висування нових проблем для дослідження.

Вибір тематики проектів може бути різним. В одних випадках викладачі визначають тематику з урахуванням навчальної ситуації з конкретного предмета, в інших, особливо в проектах для позаурочної діяльності, тематика пропонується самими студентами і цілком відповідає їхнім інтересам: пізнавальним, творчим, прикладним.

За кількістю учасників можна виділити такі проекти:

- особистісні (одноосібні або за участю двох партнерів, які знаходяться в різних регіонах, країнах);
- парні (між парами учасників);
- групові (між групами учасників).

За тривалістю виконання проекти можуть бути:

- короткостроковими (для вирішення невеликої проблеми або частини більш складної проблеми), які можуть бути розроблені на декількох уроках за програмою одного предмета чи як міждисциплінарні;
- середньої тривалості (від тижня до місяця);
- довгостроковими (від місяця до декількох місяців).

На практиці найчастіше доводиться мати справу зі змішаними типами проектів. Кожен тип проекту характеризується тим чи іншим видом координації, термінами виконання, етапами, кількістю учасників. Тому, розробляючи проект, необхідно враховувати його ознаки і характерні риси.

Окремо варто наголосити на важливості зовнішньої оцінки всіх проектів, оскільки тільки в такий спосіб може відстежуватися їхня ефективність, недоліки, необхідність своєчасної корекції. Характер зовнішньої оцінки великою мірою залежить як від типу проекту, так і від його теми (змісту), умов проведення.

Вимоги до структурування проекту:

- починати завжди необхідно з вибору теми проекту, його типу, а також кількості учасників;
- викладачеві необхідно продумати можливі варіанти проблем, доцільні для дослідження у межах визначеної тематики;
- важливим моментом є розподіл задач по групах, обговорення можливих методів дослідження, пошуку інформації, творчих рішень;
- здійснюється самостійна робота учасників проекту щодо вирішення індивідуальних чи групових дослідницьких, творчих задач (на уроках, заняттях, наукових товариствах);
- необхідним етапом виконання проектів є їхній захист;

– завершується робота колективним обговоренням, експертизою, оголошенням результатів зовнішньої оцінки, формулюванням висновків.

За допомогою методу проектів вирішується низка важливих дидактичних завдань для досягнення поставленої мети:

1. Орієнтація навчального процесу на тих, хто навчається – особистісна спрямованість проектного навчання з урахуванням цілей, завдань, потреб, інтересів, мотивації, життєвого досвіду, індивідуальних особливостей та здібностей особистості.

2. Підготовка тих, хто навчається, до реальної діяльності шляхом практичних дій, що стосуються їх емоційної сфери та посилюють мотивацію навчання внаслідок більш тісного зв'язку ідей проекту з реальним життям.

3. Самостійне мислення при виявленні й вирішенні проблеми на основі знань з різних галузей науки, використання різноманітних дослідних та пошукових методів і способів навчання.

4. Уміння встановлювати шляхом аналізу причинно-наслідкової зв'язки між явищами, передбачати можливі наслідки різних варіантів рішень, планувати і прогнозувати результати, здійснювати дії для реалізації прийнятих рішень.

5. Отримання навичок використання різних форм організації навчальної діяльності як стосовно взаємодії тих, хто навчається, між собою, так і з викладачами, які стають рівноправними партнерами та консультантами.

6. Підвищення індивідуальної і колективної відповідальності тих, хто навчається, у рамках проекту у зв'язку з необхідністю координації дій для отримання результату [11].

Перелік розглянутих завдань свідчить про те, що особливістю проектного методу є постановка особистісно значущої проблеми, яку необхідно практично вирішити для того, хто навчається. Якщо це теоретична проблема, то процес проектування полягає в розробці певного механізму її розв'язання, якщо практична – то в досягненні конкретного, готового для впровадження результату [4].

Розглядаючи можливості інтеграції проектів у процес навчання, М. Федорець виділяє три основні підходи:

- використання проектів як однієї з форм позааудиторної та самостійної роботи;
- використання як альтернативного способу впровадження та організації комунікативно спрямованого навчання під час практичного курсу;
- інтегрування в традиційну систему навчання.

Проект, який використовують на занятті, відповідає принципам комунікативності, наступності й поступового ускладнення навчального матеріалу. Результати виконаної роботи можуть бути унаочнені у вигляді стенду, брошури, радіопроеграми, відеофільму, театрального дійства тощо (залежно від поставленої мети і вибраного типу проекту) [12, с. 138–143].

Отже, в літературних джерелах метод проектів представлено як сучасну інноваційну технологію, що володіє широкими виховними, навчальними, розвивальними і трансформаційними можливостями. Метод уособлює реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті, використовується в межах компетентнісного підходу, у педагогії та психології життєтворчості особистості на усіх рівнях освітнього процесу – у системі навчальної (урочної та позаурочної) роботи в школі, на етапі первинної професіоналізації, у системі професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів, – як ефективний засіб розвитку навчання майбутніх практичних психологів. Зважаючи на широку представленість у вищенаведеному матеріалі виховних, навчальних та соціальних аспектів ефективності методу проектів, вважаємо за доцільне висвітлити також його психологічні можливості. На нашу думку, одна з головних рис, що характеризує психологічні аспекти методу, полягає у розумінні діяльнісного характеру процесу створення будь-якого проекту. Йдеться про врахування та формування мотиваційної готовності студента до проектної діяльності, вивчення особистості студента та його діяльності як цілісного процесу. Проектна діяльність дозволяє розвинути особистісні якості, стимулює процеси самоусвідомлення, самовизначення, самоствердження, самореалізації та саморозвитку особистості, спонукає до усвідомлення соціально ціннісних особистих життєвих перспектив та творчого ставлення до життя, сприяє формуванню та усвідомленню підвалин власної «Я»-концепції. Розвиває активність, автономність, відповідальність, обов'язковість, прояснює смисложиттєві орієнтації. Метод проектів дозволяє розвивати також пізнавальні інтереси, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Він зорієнтований на самостійну діяльність (індивідуальну, парну, групову) протягом визначеного часу. Містить у собі сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних, творчих за самою своєю сутністю підходів, сприяє творчому розвитку студентів, використанню ними певних навчально-пізнавальних прийомів, які в результаті самостійних дій дозволяють вирішувати ту чи іншу проблему. Крім того, метод проектів передбачає обов'язкову презентацію результатів. В проектній технології однаково цінними є як результати діяльності, так і сам процес. Обов'язковою також є оцінка результатів проекту.

Застосування методу проектів сприяє підвищенню рівня культури професійного спілкування, формуванню готовності майбутніх фахівців до активної позиції у професійному спілкуванні, розвитку вмінь і навичок співпраці й взаємодії з партнерами, зростанню самооцінки студентів і підвищенню рівня їхньої фахово-практичної компетентності.

Теоретичний аспект вивчення проектного методу розкриває перспективи подальшого емпіричного аналізу феномену розвитку майбутніх психологів у взаємозв'язку з особистісними характеристиками індивідуальності студентів-психологів.

Список використаних джерел:

1. Єрмаков І. Проектний підхід у школі життєвої компетентності / Іван Єрмаков // Підруч. для дир. – 2005. – № 9–10. – С. 32–49.
2. Клепко С. Компетенізація освіти: обмеження та перспективи / С. Клепко // Завуч. – 2005. – № 19. – С. 6–13.
3. Ключева Н. В. Технология работы психолога с учителем / Н. В. Ключева. – М. : ТЦ «Сфера», 2000. – 192 с.
4. Ковганич Г. Метод проектів у формуванні життєвої компетентності особистості / Г. Ковганич // Завуч. – 2005. – № 19. – С. 19–22.
5. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / ред. рада : В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань та ін. – К., 1997. – Ч. 1. Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.
6. Нишета В. Метод проектів і його життєво-компетентнісний потенціал / Володимир Нишета // Укр. мова та літ. – 2008. – № 8 (552) лют. – С. 3–5.
7. Нишета В. Метод проектів на уроках літератури / В. Нишета // Укр. мова та літ. – 2006. – Ч. 17 (465) трав. – С. 4–9. – (Шкільний світ).
8. Основи практичної психології / [В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.] : підручник. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
9. Особистісні кризи студентського віку : зб. наук. ст. / [за ред. Т. М. Титаренко]. – Луцьк : Вежа : Волин. Держ. ун-т ім. Лесі Українки, 2001. – 112 с.
10. Панок В. Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога / В. Г. Панок // Практ. психологія та соц. робота. – 1998. – № 4–5 – С. 5–7.
11. Сисоєва С. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів // Неперервна проф. освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 1(5). – С. 73–79.
12. Федорець М. Метод навчальних проектів – ефективний засіб інтелектуального розвитку студентів педагогічного коледжу // Вісн. Львів. ун-ту. Серія педагогічна. – 2007. – Вип 22. – С. 138–143.